

ALKOTMÁNYOSSÁGI DILEMMÁK AZ EUTANÁZIA SZABÁLYOZÁSA KAPCSÁN

Vadál Ildikó

habilitált egyetemi docens

Pécsi Tudományegyetem

Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék

ORCID 0009-0009-6003-170X

Szappanyos Melinda

egyetemi adjunktus

Pécsi Tudományegyetem

Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék

ORCID 0000-0002-5569-9037

Dol:

10.15170/PSK.2024.05.01.01

Publikálva: 2024.04.07.

Hivatkozás:

Vadál, Ildikó – Szappanyos Melinda (2024): Alkotmányossági dilemmák az eutanázia szabályozása kapcsán. *Pólusok*, 5(1), 2-24.

Egyéb Információk:

-

A folyóiratban megjelenő írások a Creative Commons Nevezd meg - Nem Kereskedelmi - No Derivatives 4.0 nemzetközi licenc alatt kezelték.

 CC BY-NC-SA 4.0

Absztrakt

Tanulmányunkban arra vállalkozunk, hogy az eutanázia szabályozást összevessük Magyarország Alaptörvényével. Természetesen a téma kimeríthetetlen, ezért a kutatást folytatni fogjuk a későbbiekben új szempontok bevonásával. Célunk az eutanázia szabályozásának alkotmányossági vizsgálata. Ennek során igyekszünk választ adni arra, hogy az életvégi döntések meghozatalára vonatkozó jogszabályaink biztosítják-e az Alaptörvényben szabályozott alapjogok érvényesülését. Különös figyelmet fordítunk az emberi méltósághoz való jogra; az önrendelkezési jogra; a diszkrimináció tilalmára; a kínzás, a megalázó, kegyetlen bánásmód tilalmára; a magánélethez való jog védelmére. Tanulmányunkkal nem pusztán a hatályos joganyag kritikai elemzésére vállalkozunk, hanem az eutanázia Alaptörvénnyel összhangban álló, az emberi élet védelmét középpontba helyező szabályozására fogalmazunk meg javaslatokat és elveket.

Kulcsszavak: eutanázia, élethez való jog, emberi méltóság, önrendelkezési jog, hátrányos megkülönböztetés tilalma.

Az elemzés célja, elméleti és jogi keretel

Tanulmányunkban az eutanázia hazai szabályozásának alkotmányossági vizsgálatára vállalkozunk. A témában született hazai és nemzetközi szakirodalom rendkívül gazdag, a tárgykör interdiszciplináris jellegének megfelelően az eutanáziát több oldalról vizsgálják. Találkozunk többek között etikai, vallási, politikai, orvostudományi, morális, alkotmányjogi és büntetőjogi megközelítésekkel (többek

között: Jobbágyi, 2004, Sándor, 2011, Hegedűs, 2000, Blasszauer, 1999, Halmaj, 2007, Filó, 1999, Busch, 2011). A magunk részéről jelen tanulmányban nem szeretnénk ismétlésekbe bocsátkozni, ezért nem célunk sem a hazai, sem a nemzetközi szakirodalomban eddig megjelent összes álláspont ismertetése és szintetizálása.

Mindössze arra vállalkozunk, hogy az eutanáziára vonatkozó jelenleg hatályos szabályozást összevessük Magyarország Alaptörvényével és – egy következő munkában – a magyar joganyagot az Emberi Jogok Európai Egyezményének szabályaival az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatát vizsgálva (EJEB, 2023). Ez utóbbi azért sem lesz a további kutatás során megkerülhető, mert a Bíróság a kézirat leadásának idején maga is foglalkozik egy magyar vonatkozású ügygel (Karsai kontra Magyarország, 32312/23). Az ügy végkimenetele alapvető jelentőségű lehet a hatályos magyar szabályozás jövőjét illetően.

Jelen alkotmányjogi vizsgálatunkban arra fókuszálunk, hogy az egészségügyi ellátások visszautasítására vonatkozó szabályozás és az aktív eutanázia tilalma sérti-e az Alaptörvény rendelkezéseit. Nem foglalkozunk annak bemutatásával, hogy más országokban milyen lehetőséget biztosítanak a jogszabályok az eutanáziára, és melyek a nemzetközi gyakorlat tapasztalatai. Mivel mind a hazai, mind a nemzetközi irodalomban sokan megtették, mi felmentve érezzük magunkat a különböző vallások eutanáziával kapcsolatos álláspontjának bemutatásától, valamint politikai, etikai, filozófiai dilemmák áttekintésétől, noha tisztában vagyunk azzal, hogy ez utóbbiak is befolyásolhatják az eutanázia megítélését. A hatályos szabályozás *alkotmányosságát vizsgálva* azonban véleményünk szerint az előbb felsorolt szempontok nem relevánsak.

Nem kívánunk állást foglalni abban a morális, filozófiai, vallási vitában, hogy az életről és a halálról való döntés mennyiben etikus, ellentétes-e azzal, amire az orvos felelködött, morálisan kérhet-e segítséget a beteg élete méltó befejezéséhez; mi kizárólag a hatályos szabályozás alkotmányossági vizsgálatára vállalkozunk.

Munkánk elején szükségesnek tartjuk tisztázni a fogalomhasználatunkat, mivel az eutanáziával foglalkozó tanulmányok nem mindig értelmezik azonos módon az eutanázia különböző típusainak megjelölését (Hámori, 2010).

Az alkotmányjog síkján eutanáziáról akkor beszélünk, ha az élet kioltására kifejezetten a beteg kérésére az orvos közreműködésével kerül sor. Ez történhet aktív módon (ha az orvos a beteg kérésére bizonyos szereket – pl. injekció, mérgeket – ad a halál előidézésére); és történhet passzív módon (ha az orvos a beteg kérésére az élet meghosszabbítására alkalmas kezelést elmulasztja). Munkánkban a passzív és az aktív eutanázia fogalmakat ennek megfelelő értelemben használjuk:

- Passzív eutanáziának tekintjük: amikor az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben (a továbbiakban: Eütv.) szabályozott eljárás keretében a beteg az életmentő beavatkozásokat és kezeléseket visszautasítja. Ez esetben

az orvosi kezelések abbahagyása gyorsítja meg a beteg halálának bekövetkezését. A köznyelvben ezt szemléletesen „halni hagyásként” nevezik.

- Aktív eutanáziának tekintjük: amikor az orvos a „halálba segíti” a beteget, azaz kérésére valamilyen szer adásával elősegíti a halál bekövetkezését.

Elemzésünk alkotmányjogi megközelítést alkalmaz, de a szabályozás ellentmondásainak feltárása során nem kerülhetjük el a büntetőjog releváns rendelkezéseinek áttekintését sem. Különösen azért sem, mert az aktív eutanázia magyarországi tilalma büntetőjogi síkra tereli az elemzést.

Az Eütv. nem teszi lehetővé az aktív eutanáziát, ezért az orvos a Büntető törvénykönyv (2012. évi C. törvény, a továbbiakban: Btk.) szerint büntetendő. Amennyiben elemzésünk alapján arra a megállapításra jutunk, hogy hatályos Alaptörvényünkkel az aktív eutanázia lehetőségének biztosítása lenne összhangban, akkor a Btk. megfelelő szakaszai is módosításra szorulnak. Ennyiben tárgya a szabályozás vizsgálatának a büntető joganyag.

Nem tárgya jelen tanulmánynak az AB két eutanázia határozatának bemutatása (22/2003. (IV. 28.) AB hat. (a továbbiakban: első eutanázia határozat) és 23/2014. (VII. 22.) AB hat. (a továbbiakban: második eutanázia határozat), ezek kritikai elemzését a szakirodalom több ízben elvégezte (többek között: Halmai, 2007; Zakariás, 2022). Azért sem az Alkotmánybíróság előtt szerepelt indítványok alapján vizsgáljuk a témát, mert az AB alkotmányossági vizsgálata két okból sem lehetett teljes. Egyrészt: az indítványhoz kötöttség miatt nem térhettek ki olyan rendelkezések vizsgálatára, amelyeket a beadványokban nem támadtak (holott attól még lehet, hogy alkotmányellenesek). Másrészt: olyan jogszabályi rendelkezések alkotmányosságát sem vizsgálhatta a taláros testület, amelyeket érintettség hiányában az indítványozók nem támadhattak volna meg alkotmánybíróság előtt. Ezeket az indítványokat az AB visszautasította, de az indítvány visszautasítása nem azt jelenti, hogy a megtámadott jogszabályhelyek nem alkotmányellenesek. Elemzésünk során bennünket ezek a korlátok nem kötöttek.

A joganyag alkotmányossági vizsgálata során azonban kritikai éllel vagy egyetértőleg hivatkozunk az Alkotmánybíróság döntéseiben megjelenő elvekre, *amennyiben a hatályos szabályozás alakulását befolyásolták*. Az AT negyedik módosítása kimondta, hogy az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat (AT Záró és vegyes rendelkezések 5. pont). Ezért az Alkotmánybíróság 2012. előtt hozott határozataiban megjelenő érvekre és jogelvekre csak akkor hivatkozunk, ha az Alaptörvény adott rendelkezése és az Alkotmány megfelelő szakasza tartalmilag és szövegösszefüggését tekintve megegyezik.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye – más nemzetközi emberi jogi szerződésekhez hasonlóan – nem (nem lehet) olyan részletes, mint a nemzeti jog

vonatkozó, kimerítő szabályai. Ezért fontos az EJEE szövege mellett felderíteni, hogy mit mond az eutanáziáról és annak – emberi jogi szempontból megfelelő – szabályozásáról az azt esetjogon keresztül értelmező Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB).

Az eutanáziára vonatkozó hatályos magyar joganyag és második tanulmányunkban az EJEB gyakorlatának elemzésével a *célunk nem a puszta jogszabáylelemzés és az alaptörvényellenesnek ítélt szakaszok kiemelése, hanem az, hogy ez alapján elveket, irányokat, javaslatokat fogalmazzunk meg* az eutanázia egy lehetséges jövőbeni, az alaptörvénnyel összhangban álló szabályozására. Tanulmányunk záró részében a hatályos szabályozás módosításához, esetleg egy az eutanáziára vonatkozó új törvény megalkotására vonatkozó javaslatokat igyekszünk megfogalmazni. Szándékunk egy olyan szabályozás felvázolása, amely amellet, hogy lehetőséget biztosít az emberi élet méltó befejezésére, egyúttal *az emberi élet védelmét a középpontba helyezve* elkerüli, hogy a szabályozás az emberi élet kioltására vonatkozó tilalom felpuhítása miatt az emberi életet veszélyeztesse.

Az eutanáziára vonatkozó hatályos szabályok

Az eutanáziát az elmúlt évtizedekig a politika, a jogi szabályozás és talán a közvélemény is tabuként kezelte. Napjainkban tapasztalható e tekintetben némi elmozdulás egyes európai országokban (Cohen et al., 2014), amit véleményünk szerint a magyar jogi szabályozás nem követett. A szabályozás lényegében negyedszázada változatlan. Jól jelzi a téma szemérmes kezelését az is, hogy *az eutanázia kifejezést a mai napig egyetlen egy magyar jogszabály sem használja*. A passzív eutanázia lehetőségére vonatkozó szabályozást jelenleg az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) „Az ellátás visszautasításának joga” elnevezésű fejezete tartalmazza. A kormány az Eütv-ben kapott felhatalmazás alapján (247. §-a (1) bek. a) pont) adta ki az Egyes egészségügyi ellátások visszautasításának részletes szabályairól szóló 117/1998. (VI.16.) kormányrendeletet, amely a törvényt technikainak vélt szabályokkal egészíti ki.

Tény azonban, hogy az Eütv. szabályai 1997-ben óriási lépést jelentettek a korábbi joganyaghoz képest, hiszen egészen addig a jogszabályok a gyógyíthatatlan betegek számára semmilyen formában nem tették lehetővé az életvégi döntések meghozatalát. Az első büntetőjogi kódexünk, a *Csemegi kódex* még az emberölés privilegizált eseteként szabályozta a kívánatra ölést. Nem biztosított tehát büntetlenséget az elkövetőnek, de enyhébb büntetés kiszabását tette lehetővé. Ezt követően az új Btk. 1961-ben a kívánatra ölés tényállását megszüntette és emberölésként értékelte (1961. évi V. törvény). A szakirodalom is teljesen elutasította az eutanáziát. Kőrösi (2017) mutat rá tanulmányában, hogy a korban olyan neves szerzők, mint Törő Károly, Nizsalovszky Endre és Horváth Tibor is arra az álláspontra jutottak,

hogy a jog nem engedi meg a személyhez fűződő jogokról – így az élethez való jogról sem – a lemondást, az étellel való bármilyen irányú rendelkezés kizárták. A hatályos büntető törvények alapján, a beteg akaratát végrehajtó orvos tevékenysége emberölésnek, öngyilkosságban való közreműködésnek, foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésnek, esetleg segítségnyújtás elmulasztásának minősült (Halmi & Tóth, 2008).

Ehhez képest jelentett előrelépést az Eütv., amely meghatározott feltételek megléte esetén lehetővé tette a gyógyíthatatlan betegek számára az ellátás visszautasítását. A törvényt az eutanázia ellenzői és támogatói egyaránt kritikával illették. Tanulmányunk célja a hatályos szabályozás alkotmányossági szempontú vizsgálata, ezért annak rövid ismertetését nem kerülhetjük el.

Az Eütv. rögzíti, hogy az egészségügyi ellátás során a beteg *emberi méltóságát* tiszteletben kell tartani (Eütv. 10. § (1) bek.). Ezzel a törvény tulajdonképpen egy plusz garanciát iktat a jogrendbe, hiszen az AT II. cikkében foglaltaknak megfelelően az emberi méltóság sérthetetlen, akár egészséges, akár beteg emberről van szó. Az eutanázia lehetősége szempontjából az Eütv. nagyon fontos szakaszai a *beteg önrendelkezési jogát* rögzítő 15-19. §-ai. Az önrendelkezési jog keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy igénybe kívánja-e venni az orvosi ellátásokat, milyen egészségügyi kezelésekre egyezik bele és melyekre nem. A beteget megillető önrendelkezési jog kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható. Ezt a korlátozást végzi el rögtön az Eütv., amely az önrendelkezési jog gyakorlását feltételekhez köti. A törvényben külön szabályok vonatkoznak a cselekvőképes betegekre és a cselekvőképtelen betegekre, a korlátozottan cselekvőképes kiskorúakra és a cselekvőképességükben az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott betegekre.

A *cselekvőképes beteg* számára két esetben is feltételekhez köti, illetve korlátozza az önrendelkezési jog gyakorlását, azaz a kezelés visszautasításának jogát:

- A törvény formai feltételek meglétéhez köti az ellátás visszautasítását, ha annak elmaradása következtében a beteg egészségi állapotában súlyos vagy maradandó károsodás következne be: ilyen esetben a kezelés csak közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban utasítható vissza, illetve a beteg írásképtelensége esetén két tanú együttes jelenlétében.
- Formai feltételeken túl érdemi feltételek meglétéhez is köti az ellátás visszautasítását, ha az életfenntartó vagy életmentő beavatkozásról van szó. Ez utóbbi esetben a formai feltételeken túl a cselekvőképes betegnek csak akkor van lehetősége a kezelés visszautasítására, ha olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül – megfelelő egészségügyi ellátás mellett is – halálhoz vezet és gyógyíthatatlan.

A cselekvőképes betegnek (!) ez a közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban (a beteg írásképtelensége esetén két tanú együttes jelenlétében) tett nyilatkozata is csak akkor érvényes, ha három tagú orvosi bizottság egybehangzóan, írásban nyilatkozik arról, hogy:

- a beteg döntését annak következményei tudatában hozta meg,
- a döntés feltételei fennállnak (valóban olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül – megfelelő egészségügyi ellátás mellett is – halálhoz vezet és gyógyíthatatlan),
- továbbá a beteg az orvosi bizottság nyilatkozatát követő 3. napon – két tanú előtt – ismételten kinyilvánítja a visszautasításra irányuló szándékát.
- A beteget azonban ebben az esetben is meg kell kísérelni rábírni döntésének megváltoztatására. A kezelés elutasítására vonatkozó nyilatkozatát a beteg bármikor, formai kötöttségek nélkül visszavonhatja.

Külön szabályok vonatkoznak a *cselekvőképtelen betegek*re, a korlátozottan cselekvőképes kiskorúakra és a cselekvőképességükben az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott betegek (a továbbiakban a dolgozat szóhasználatában: *cselekvőképtelen betegek*). A cselekvőképtelen beteget nem illeti meg az ellátás visszautasításának joga, ha ezzel egészségi állapotukban várhatóan súlyos vagy maradandó károsodás következne be. Ha a cselekvőképtelen beteg esetében az életfenntartó vagy életmentő beavatkozás visszautasítása merül fel, akkor az egészségügyi szolgáltató kérelmet terjeszt elő a beleegyezés bíróság általi pótlása iránt. A járási bíróság nemperes eljárásban vizsgálja a feltételek meglétét és hozza meg döntését.

Szabályozza az Eütv. a köznyelvben és a szakirodalomban egyaránt *élő végrendeletnek* nevezett nyilatkozatot. Lehetővé teszi, hogy a cselekvőképes személy a későbbi esetleges cselekvőképtelensége esetére közokiratban visszautasítsa az életfenntartó vagy életmentő beavatkozásokat. A cselekvőképes személynek lehetősége van arra is, hogy közokiratban megnevezze azt a cselekvőképes személyt, aki ezt a nyilatkozatot helyette cselekvőképtelensége esetén majd megteszi.

Az élő végrendeletben az egészségügyi ellátás visszautasításának feltétele, hogy a beteg:

- gyógyíthatatlan betegségben szenved és
- betegsége következtében önmagát fizikailag ellátni képtelen, illetve
- fájdalmai megfelelő gyógykezeléssel sem enyhíthetők.

Az Alkotmánybíróság 24/2014. (VII. 22.) AB határozata értelmében a nyilatkozathoz nem kell csatolni pszichiáter szakorvos egy hónapnál nem régebbi véleményét és

azt nem kell két évente megújítani, az Eütv. ezeket a rendelkezéseit az Alkotmánybíróság megsemmisítette.

Véleményünk szerint az egészségügyi ellátás visszautasításának jogát a törvényalkotó kevésbé szigorú feltételek meglétéhez köti – azaz *szélesebb körben megengedi* – az élő végrendeletet tevő személyek részére (sőt: a helyettük nyilatkozó személyeknek is), mint a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő cselekvőképes betegeknek. A hatályos szabályozás alapján a cselekvőképes személy cselekvőképzetlensége esetére (és az általa megnevezett cselekvőképes személy) nyilatkozhat úgy, hogy visszautasítja az ellátást, ha a beteg önmagát fizikailag ellátni képtelen vagy fájdalmait gyógykezeléssel sem enyhíthetők. Élő végrendeletben nem csak terminális állapotú beteg utasíthatja vissza az életmentő kezelést. Élő végrendelet hiányában azonban a cselekvőképes beteg csak akkor utasíthatja vissza az életmentő kezelést, ha olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül, megfelelő egészségügyi ellátás mellett is a halálhoz vezet.

Az egészségügyi ellátások visszautasításának részletes szabályait a 117/1998. (VI.16.) kormányrendelet szabályozza, amely az életmentő, életfenntartó beavatkozások visszautasításával kapcsolatos, elsősorban technikai jellegűnek tekintett részletszabályokat rendezi. Kiterjed még a kormányrendelet azon ellátások visszautasítására is, amelyek elmaradása súlyos vagy maradandó károsodást eredményezhet. Az életfenntartó beavatkozás visszautasítása esetére az egészségügyi intézmény kötelezettségévé teszi a három tagú orvosi bizottság haladéktalan felállítását, valamint szabályozza a bizottság tagjainak feladatát. (Korm.rend. 3-4.§). A beteg jogai gyakorlásához szükséges feltételek biztosítását az egészségügyi ellátó szervezet feladatává teszi. A beteg nyilatkozatát tartalmazó közokirat elkészítésének költségeit azonban a beteg terheli (Korm.rend. 2.§).

Az aktív eutanázia választását, azaz az orvos tevéleges segítségének igénybevételét az Eütv. nem teszi lehetővé a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők számára. Amennyiben az orvos valamilyen szer adásával segítséget nyújt a betegnek az élete befejezéséhez, azt a hatályos Büntető törvénykönyv emberölésként, esetleg öngyilkosságban közreműködésként szankcionálja. A magyar büntető jogban az emberi élet fokozott büntetőjogi védelemben részesül. Ez összhangban áll a *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányával*, amely szerint „Mindен emberi lénynek vele született joga van az életre. E jogot a törvénynek védelmeznie kell.” (1976. évi 8. törvényerejű rendelet) A Btk. alapján az élet kioltásának minden formája, így a szándékos és a gondatlan emberölés is büntetendő (Btk. 160. §). Az öngyilkosság megkísérlése nem büntetendő, de az öngyilkosságban közreműködés – például az elkövetéséhez való segítségnyújtás – a Btk. által pönalizált (162. §). A méltányosságból és a kívánságra ölés ma Magyarországon ugyanolyan büntetőjogi megítélés alá esik, azaz szándékos emberölésért felel, aki a sértett életét elviselhetetlen fájdalmait megszüntetése céljából, annak kérésére oltja ki.

Az orvos, aki a gyógyíthatatlan beteg kérésére aktív eutanáziában működik közre, szándékos emberölést, esetleg – magatartásától függően – öngyilkosságban való közreműködést – valósít meg. A passzív eutanázia büntetőjogilag más megítélés alá esik. Ebben az esetben az orvos a beteg kérésének megfelelően abbahagyja az életet fenntartó kezeléseket. A beteg halálának oka azonban nem a kezelés abbahagyása. Ebben az esetben a betegség természetes lefolyása vezet a halálhoz. Nem áll fenn okozati összefüggés a halál és az orvos mulasztása között, ezért passzív eutanázia esetén nem vonható felelősségre büntetőjogilag az orvos (Busch, 2011).

A szabályozást összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a passzív eutanáziát a hatályos jogszabályaink szigorú feltételek megléte esetén megengedik. Az abban közreműködő orvos nem követ el bűncselekményt. Az aktív eutanáziát – amelynek egyébként a célja és az eredménye is megegyezik a passzív eutanáziával – a magyar jogszabályok nem teszik lehetővé. Az abban közreműködő orvos magatartása büntetőjogi szankciót von maga után.

A szabályozás az Alaptörvény tükrében

Az eutanázia hatályos szabályozásának alkotmányossági vizsgálata előtt a következő kutatói kérdések fogalmazódtak meg bennünk:

1. Vajon szükség van-e az eutanázia lehetőségének jogi szabályozására?
2. A hatályos szabályozás nem sérti-e az emberi méltóságot?
3. Biztosítja-e a gyógyíthatatlan betegek részére az önrendelkezési joguk gyakorlását? Az önrendelkezési jog korlátozása az emberi élet, mint abszolút és korlátozhatatlan érték védelme érdekében szükséges-e? Ha igen, akkor az elérni kívánt céllal arányban áll-e ez a korlátozás?
4. A hatályos szabályozás beleütközik-e a hátrányos megkülönböztetés tilalmába?
5. Nem ütközik-e a kínzás, megalázó, kegyetlen bánásmód tilalmába?
6. Biztosítja-e a magánélet védelméhez való jog érvényesülését?

A feltett kutatói kérdéseket a jogi szabályozás alkotmányosságának vizsgálatával igyekszünk megválaszolni.

Vajon szükség van-e az eutanázia lehetőségének jogi szabályozására?

Az Alaptörvény I. cikke rögzíti, hogy az ember sérthetetlen és alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmüket az állam elsőrendű kötelezettségévé teszi. Az állam intézményvédelmi kötelezettsége az élethez való joggal és a többi alapvető joggal kapcsolatban azonban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell a megsértésüktől. Megfelelő jogszabályi környezet biztosításával gondoskodnia kell arról, hogy a

jogosultak gyakorolni tudják alapvető jogaikat, valamint, hogy senki indokolatlanul ne korlátozza, és ne sértse azokat.

Az állam életvédelmi kötelezettsége nem csak az egészséges ember életére terjed ki. Ebből következik, hogy az államnak a visszaélések elkerülése érdekében szabályozni kell az életvégi döntések meghozatalának körülményeit. Az élethez való jog érvényesülése érdekében a szabályozásban olyan garanciák szükségesek, amelyek védik az embert és az emberi életet, hogy azt senki ne sérthesse. Ennek megfelelően az állam életvédelmi kötelezettsége véleményünk szerint magában foglalja az eutanázia alaptörvénnyel összhangban álló szabályozását, amely biztosítja a gyógyíthatatlan betegek életvégi döntéseinek érvényesülését.

Ezért volt meglepő számunkra a második eutanáziahatározat élő végrendelettel kapcsolatban tett megállapítása (23/2014. (VII. 22.) AB hat. [147]), ami szerint „Az objektív életvédelmi kötelezettség, mint alkotmányosan igazolható cél, ezért itt nem jöhet szóba, mert a beteg életét semmilyen beavatkozás nem tudja (az orvostudomány állása szerint) megmenteni.” Ha ezt a tételt elfogadnánk és következetesen alkalmaznánk, igen súlyos következményei lennének. Az állam életvédelmi kötelezettsége ugyanis a gyógyíthatatlan betegekkel szemben is fennáll (egyébként a taláros testület az első eutanáziahatározatát még pontosan erre alapozta). Ha az államnak a gyógyíthatatlan betegekkel szemben nem lenne életvédelmi kötelezettsége, nem kellene az eutanáziát szabályozni.

Az emberi méltóság sérelme

Az Alaptörvény már a *preambulumában* is hivatkozik az emberi méltóságra, amikor kinyilvánítja, hogy „Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.” Ezen túl az *AT II. cikke* deklarálja, hogy „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

Takács mutatott rá tanulmányában (2009), hogy a hatályos magyar joganyagban mintegy harminc alkalommal fordul elő kifejezetten nevesített formában az emberi méltóság fogalma. 2009-ben az Alkotmány mellett tizenöt törvény, öt törvényerejű rendelet, pár kormányrendelet és miniszteri rendelet, valamint néhány szervezeti norma tartalmazta az emberi méltóság fogalmát. Az alaptörvényi rögzítés kötelezi a jogalkotót, hogy a méltóság elvével ellentétes jogszabályt ne alkosson; valamint mindenki mást, hogy konkrét tevékenységével az emberi méltóságot ne sértse. Takács az emberi méltóság elvének deklarálását a különböző jogszabályokban inkább kerülendőnek, mint kívánatosnak tartja. Az alkotmányban megfogalmazott méltóság-garanciát a legtöbb jogterületen elegendőnek ítéli.

Az Eütv. rögzíti, hogy az egészségügyi ellátás során a beteg emberi méltóságát tiszteletben kell tartani (10. § (1) bek.). Megjegyezzük, hogy az Alaptörvény alapján, mind a beteg, mind az egészséges ember méltóságát tiszteletben kell tartani.

Az Alaptörvény szabályaiból következik, hogy az emberi méltóság abszolút kategória, sérthetetlen és korlátozhatatlan. Adódik azonban a kérdés, hogy mit jelent az emberi méltóság fogalma? A szakirodalomban az emberi méltóság fogalmának meghatározására tett legkülönbözőbb jogi, politikai, filozófiai kísérletek (Takács, 2009; Bíró, 2009) mellett megjelentek a méltóság fogalmának alkotmányjogi használhatatlanságát valló nézetek is. Utóbbiak több érvet is felhoznak állításuk alátámasztására; pl. a méltóság fogalma tartalmilag bizonytalan, belőle tetszés szerinti számú és minőségű emberi jog levezethető; mások szerint apriori jogelv, eleve adottnak kell venni, akkor is, ha az alkotmányban egyáltalán nem szerepel; nem tudjuk megnevezni, mi az az emberi minőség, amelyet a társadalom általános tiszteletben részesítene, ezért az emberi méltóság használható fogalmának kialakítására nem lehetséges (Zoltán, 1996).

Mi nem osztjuk az emberi méltóság fogalmának alkotmányjogi használhatatlanságát valló nézeteket. Véleményünk szerint az emberi méltóság *tartalma* szubjektív kategória. Az egyén megítélésétől függ, mi az, amit méltóságának meglétéhez szükségesnek tart. Szubjektív mércéje, saját értékítélete szerint joga van megítélni és eldönteni, hogy számára mit jelent a méltó élet. A méltósághoz való *joga* pedig azt jelenti, hogy az egyén megkövetelheti, hogy ezt az értékítéletét mindenki tartsa tiszteletben. Azt, hogy méltónak vagy méltóságon alulinak tartja az életét, nem ítélni meg helyette sem a környezete, sem az állam. Az állam kötelessége, hogy biztosítsa – megfelelő jogi szabályozáson keresztül –, hogy senki ne korlátozza és sértse az egyén emberi méltóságát. Nem az az állam feladata, hogy eldöntse, milyen életkörülmények az egyén számára méltóak, hanem az, hogy az egyén szubjektív értékítéletének érvényesítéséhez szükséges jogszabályokat megalkossa.

Az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott az emberi méltóság fogalmának meghatározásával. Már a halálbüntetés alkotmányellenességét kimondó 23/1990. (X.31.) AB határozatban is kifejtette, milyen tartalmat tulajdonít az alkotmány méltóság-fogalmának, és ezt alkalmazta több döntése során (pl. abortuszról, eutanáziáról szóló jogszabályok alkotmányosságai vizsgálata során).

A taláros testület az élethez való jogot és az emberi méltósághoz való jogot határozataiban egységesen kezelte, azokat egységes, oszthatatlan és korlátozhatatlan jogként értékelte. Ez a felfogás a szakirodalomban (Sólyom, 2001) is megjelenik. Mi nem értünk egyet az élethez és méltósághoz való jog elválaszthatatlanságát valló nézetekkel. Az, hogy sem az élethez való jogot, sem a méltósághoz való jogot nem lehet megsérteni, nem lehet korlátozni, nem azt jelenti, hogy a kettő egymás nélkül ne létezhetne. Egyetértünk Kis János azon megállapításával (1992), ami szerint az élet és a méltóság nem képez oszthatatlan egységet; míg az élet eleve korlátozhatatlan (valaki vagy él vagy nem él); a méltóság az ember életében nem feltétlenül érvényesül, azaz vannak olyan körülmények, amelyek korlátozzák (fogolytábor, pszichiátriai osztály).

Nem lehet az embert önkényesen megfosztani a méltóságától, de sajnos előfordulhatnak olyan helyzetek, amelyek következtében megszűnik az ember méltósága. Ennek oka lehet valamilyen betegség, amely miatt magatehetetlenné válik, elviselhetetlen fájdalommal küzd, önmagát ellátni képtelen és ezért méltóságon alulinak értékeli életét. De lehet az oka háború, ahol túsul ejtik, embertelen körülmények között tartják/kínózzák – életben van, de nem nevezhető élete emberhez méltó életnek.

Létezik tehát élet emberi méltóság nélkül, és fordítva is. Az ember életével nem szűnik meg a méltósághoz való jog. Ezt bizonyítják a kegyeleti jogok. Nem igaz, hogy a kegyeleti jogok az életben maradt hozzátartozókat, örökösöket védik. Ezt bizonyítja, hogy utóbbiak hiányában az ügyész felléphet a kegyeleti jogok védelmében.

Véleményünk szerint az emberi méltóság megléte független az emberi élettől. Élő ember sorsa, körülményei, sajnos lehetnek méltóságon aluliak. A méltóság szubjektív kategória. Az egyén maga ítéli meg, hogy számára milyen életkörülmények méltóságon aluliak. Nincs joga sem az államnak, sem harmadik személynek vitatni, hogy a magatehetetlen, önmagát ellátni képtelen állapotot valaki méltóságon alulinak ítél meg. Az emberi méltósága nagy mértékben csökken, vagy úgy ítéli meg, hogy megszűnik, de attól még az élethez való joga nem szűnik meg! A koncentrációs táborba vagy munkaszolgálatra hurcolt személyek esetében sem tudunk arról beszélni, hogy az emberi méltóságuk megmaradt. Emberhez méltatlan körülmények között sínylődnek, de az élethez való joguk megszűnéséről nem beszélhetünk.

Meg kell említenünk, hogy a szakirodalomban előfordul, hogy rangsort, sorrendet próbálnak felállítani az élethez való jog és a méltósághoz való jog között. Nem értünk egyet Tóth J. Zoltánnal, amikor arra a következtetésre jut (2022), hogy a passzív eutanázia esetén az élethez való jog és a méltósághoz való jog közül az egyik nem érvényesül; az élethez való jog háttérbe szorul a méltósághoz való joggal szemben. Álláspontunk szerint érvényesül az élethez való jog, hiszen a méltóságát veszített embert sem lehet megölni, a beteg kérése nélkül az orvos nem hagyhatja abba a kezeléseket. Az állam az eutanázia szabályozásával és feltételekhez kötésével védi a beteg életét: biztosítja az élethez való jogát. Ez azonban jog, nem kötelezettség. A méltóságát veszített ember eldöntheti, hogy befejezi életét vagy tovább éli azt akkor is, ha méltóságon alulinak érzi. *Az élethez való jog és az emberi méltósághoz való jog tehát nem ütközik egymással. Az eutanázia lehetőségének biztosítása estén mindkettő érvényesülhet.*

Vizsgálatok tárgyát képezi még, hogy az állam által a kezelés visszautasításához szabott feltételek sértik-e az emberi méltóságot? Az állam életvédelmi kötelezettségénél kifejtettek alapján szükség van a szabályozásra és az eutanázia gyakorlásának feltételekhez kötésére. A szükségesség mellett kérdés, hogy arányos-e a beteg jogának a korlátozása. Úgy véljük, hogy jogalkotói mérlegelés kérdése, hogy

milyen feltételek szabását tartja kívánatosnak az állam, hogy életvédelmi kötelezettségét teljesítse és a visszaéléseket a beteg érdekében megakadályozza. Ebben a relációban a passzív eutanázia *jogszabályi feltételrendszerének* arányossága vitatható (a következő pontban ezt részletesen elemezzük).

Vitathatatlan azonban véleményünk szerint az aktív eutanázia tilalmának alkotmányellenessége. Az, hogy az embernek joga van az élethez, magában foglalja, hogy lemondhat e joga gyakorlásáról. Az állam azonban ekkor is köteles életvédelmi kötelezettségét teljesíteni: megfelelő jogszabályi környezetet kell biztosítani ahhoz, hogy az egyén szabadon, befolyástól mentesen, önállóan dönthessen az életéről, akkor is, ha a döntése az aktív eutanáziára vonatkozik (mert nincs más lehetősége). Az emberi élet az ember szabad rendelkezése körébe tartozik, az állam és harmadik személy nem sértheti azt, de az egyén rendelkezhet saját életével. Az, hogy aktív vagy passzív eutanázia segítségével tudja méltó módon befejezni a beteg az életét, nem befolyásolja az állam életvédelmi kötelezettségének tartalmát. Köteles ehhez a megfelelő jogszabályi környezetet – az aktív eutanázia szabályozásán keresztül is – biztosítani.

A magunk részéről egyetértünk Tóth J. Zoltán álláspontjával (2022, p. 11), ami szerint „a méltósághoz való jog ténylegesen csak azáltal érvényesülhet, ha az emberek valóban képesnek és alkalmasnak tartjuk arra, hogy az életüket meghatározó legalapvetőbb döntéseket saját maguk hozzák meg”. Az élethez való jog véleményünk szerint magában foglalja az élet megszüntetéséhez, azaz a halálhoz való jogot is. Ha ez nem lenne igaz, akkor az élethez való jog nem jog, hanem kötelezettség lenne.

Az önrendelkezési jog sérelme

A szakirodalom az emberi méltóságból vezeti le az önrendelkezési jogot (Filó, 1999). Véleményünk szerint többről van szó: az önrendelkezési jog érvényesülése nélkül nem beszélhetünk emberi méltóságról. Az élethez való jog és az emberi méltóság korlátozhatatlan alapjog, az önrendelkezési jog gyakorlása azonban *korlátozható*. Az Alaptörvény alapján alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható (I. cikk (3) bekezdése).

Ebből az alaptörvényi rendelkezésből kiindulva a szakirodalom és az Alkotmánybírósági határozatok azt vizsgálják, hogy arányos és szükségszerű-e az önrendelkezési jog korlátozása az élethez való jog érvényesülése érdekében. A magunk részéről ezt a passzív eutanázia szabályozásával kapcsolatban tartjuk releváns kérdésnek, hiszen annak szabályozásával, feltételekhez kötésével a jogalkotó *korlátozza* a beteg önrendelkezési jogát. (Nagyon helyesen, hiszen ez az állam életvédelmi kötelezettségéből ez következik.)

Az Alaptörvény alapján az önrendelkezési jog korlátozható, de nem vonható el. Az aktív eutanázia tiltásával azonban a jogalkotó nem korlátozza a betegek önrendelkezési jogát, hanem *teljes egészében megszünteti azt*. Itt tehát az arányosság és szükségesség vizsgálata szóba sem kerülhet, mivel a *korlátozás* arányosságát lehet csak vizsgálni! Az aktív eutanázia tilalma a betegek önrendelkezési jogát nem korlátozza, hanem megszünteti, ezért az aktív eutanázia tilalma beleütközik az AT I. cikkének (1)-(3) bekezdésébe.

Tévesnek tartjuk azokat az álláspontokat, amelyek az eutanázia esetében két alapjog, az élethez való jog és az önrendelkezési jog ütközéséről beszél és ennek során az élethez való jogra hivatkozással korlátozzák, pontosabban megszüntetik az egyén önrendelkezési jogát. Álláspontunk szerint az élethez való jog az állam életvédelmi kötelezettségét vonja maga után: köteles védeni az életet a kívülről érkező jogosulatlan beavatkozásokkal szemben és köteles biztosítani, hogy az egyén gyakorolhassa az élethez való jogát (senki se sértse), de nem kötelezheti joga gyakorlására. Ezért, ha az önrendelkezési joga keretében az egyén élete befejezéséről dönt, ezt köteles tiszteletben tartani az állam. Az egyén önálló, felelősségteljes döntését nem vonhatja kétségbe, mert azzal önrendelkezési jogát és emberi méltóságát is sérti. Köteles olyan jogszabályi környezetet teremteni, amely biztosítja az önrendelkezési jog gyakorlását akkor is, ha annak a tartalma az élet befejezésére irányul. Téves út, hogy önmagától kell a jognak a belátási képessége birtokában lévő embert megvédeni!

Szeretnénk felhívni hatályos jogunknak arra az ellentmondására a figyelmet, hogy amíg az eutanázia szabályozásakor hangsúlyozza a jogalkotó, hogy az élethez való jog abszolút és korlátozhatatlan, és az önrendelkezési jog korlátozható a gyakorlásának jogszabályi feltételekhez kötésével; addig ezt az elvet a művi terhességmegszakítás szabályozásakor teljesen figyelmen kívül hagyja. Hatályos jogunkban a nő önrendelkezési joga nagyobb védelemben részesül, mint a magzati élet védelme. A „súlyos válsághelyzet” fogalmával indokolt terhességmegszakítás megengedésekor az anya önrendelkezési joga elsőbbséget élvez, így ebben az esetben az állam nem tesz eleget életvédelmi kötelezettségének, harmadik személlyel szemben nem védi meg a magzat életét.

Többen összefüggést vélnek felfedezni a magzat jogalanyisága, ember vagy nem ember volta között és arra hivatkozással tartják helyén valónak az anya önrendelkezési jogának érvényesülését, hogy a méhmagzat nem ember. Úgy gondoljuk, hogy a jelenlegi jogi szabályozás értékeléséhez nem kell belemenni abba a természet-tudományos, orvosi vitába, hogy a méhmagzat ember-e. Az állam életvédelmi kötelezettsége véleményünk szerint az élet megvédésére kötelezi az államot. Az élet fogalmába a magzati élet is beletartozik, az AT is magzat *életéről* rendelkezik. Ezzel összhangban rögzíti régi Alkotmányunkkal szemben a hatályos Alaptörvény, hogy „a magzat *életét* a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” Véleményünk szerint az állam életvédelmi kötelezettsége a magzattal szemben is fennáll, a „súlyos válsághelyzet”

-re hivatkozás nem eredményezhetné az önrendelkezési jog előtérbe kerülését. Az állam az abortusz hatályos szabályozásával nem tesz eleget az életvédelmi kötelezettségének: *harmadik személlyel szemben* nem védi meg a magzat életét. Az aktív eutanázia teljes tiltásakor viszont *önmagával szemben* kívánja megvédeni az embert, holott ez nem feladata, nem tartozik bele az életvédelmi kötelezettségébe. Az életvédelmi kötelezettségébe az tartozik bele, hogy az állam ne sértse az ember életét, valamint harmadik személynek tiltsa az élet megsértését és mindezekhez megfelelő jogszabályi környezetet teremtsen. Ha beletartozna az is, hogy saját magával szemben is védeni kellene az embert és az életét, akkor az öngyilkosságot, ill. annak kísérletét büntetni kellene.

Amíg hatályos jogszabályaink az anya önrendelkezési jogát a magzat élethez való jogával szemben előtérbe helyezik, addig az egyén saját életéről való döntéskor nem teszik lehetővé az önrendelkezési jog gyakorlását. Jogszabályaink az aktív eutanázia tilalmával nem korlátozzák az önrendelkezési jog gyakorlását, hanem teljes egészében megszüntetik azt.

Megállapíthatjuk, hogy a beteg *önrendelkezési joga gyakorlásának korlátozása*, azaz a nyilatkozattétel feltételekhez kötése *az emberi élet, mint abszolút és korlátozhatatlan érték védelme érdekében szükséges*. Az állam a nyilatkozattétel jogszabályi feltételeinek szabályozásával tesz eleget életvédelmi kötelezettségének. Ennek alapján a beteg önrendelkezési joga korlátozható, de nem vonható el, nem szüntethető meg. Az állam kötelezettsége, hogy biztosítsa az önrendelkezési jog érvényesülését, ami által a beteg saját, befolyástól mentes akaratát kifejezheti.

Kérdés, hogy az elérni kívánt céllal, az emberi élet, mint abszolút és korlátozhatatlan jog védelmével *arányban áll-e ez a korlátozás*? A jogszabályok elemzését, szükségességi, arányossági teszt alá vetését csak a passzív eutanáziára vonatkozó joganyaggal kapcsolatban szükséges elvégezni, mert az aktív eutanázia esetén, annak tilalma miatt nem korlátozásról, hanem az önrendelkezési jog megszüntetéséről beszélünk, ami önmagában alkotmányellenes.

A passzív eutanázia esetén jogalkotó az életfenntartó, életmentő ellátások visszautasításának feltételrendszerével korlátozza a beteg önrendelkezési jogának érvényesülését. Az alkotmánybíróság előtt indult eljárásokban a testület a kezelések visszautasítására vonatkozó nyilatkozatok érvényességének feltételekhez kötését többségi döntésével alkotmányosnak ítélte. A három tagú orvosi bizottság eljárását, összetételét, a nyilatkozat beteggel való későbbi megismételtetését az élethez való jog kiemelkedő alkotmányos értékére tekintettel nem ítélte sem szükségtelen, sem aránytalan korlátozásnak. Az első eutanáziahatározathoz fűzött különvéleményekben a többségi határozattal ellentétes álláspontokat is fellelhetünk. Holló András és Kukorelli István szerint az Eütv. a nyilatkozat feltételrendszerével szükségtelenül és aránytalanul korlátozza a betegek önrendelkezési jogát, ezáltal kiüresítve annak

lényeges tartalmát. Bihari Mihály alkotmányellenesnek tart az alaki feltételeken túli minden további korlátozást.

A második eutanáziahatározatban már nem ítélte a nyilatkozattétel minden jogszabályi feltételét szükséges és arányos korlátozásnak a taláros testület. Az élő végrendelet tételénél a nyilatkozat kétvétenkénti megújítására és a pszichiáter szakember igénybevételére vonatkozó jogszabályi szakaszokat megsemmisítette. Élő végrendelet esetén alkotmányellenes a pszichiáter szakorvos véleményének beszerzését a cselekvőképes személy kötelezettségévé tenni: a cselekvési autonómia, így az önrendelkezési jog korlátozását jelenti (második eutanáziahatározat). Ellentmondásosnak ítéljük, hogy a kezeléseket visszautasító, cselekvőképes, terminális állapotú betegek nyilatkozatának érvényességéhez szükséges pszichiáter szakorvos közreműködését a testület nem ítélte az önrendelkezési jog szükségtelen és aránytalan korlátozásaként.

A kezelés visszautasításának jogszabályi feltételekhez kötése elengedhetetlen, szükséges az emberi élet megsértésének harmadik személyekkel szemben való védelme érdekében. Az állam a legjobb szándéka szerint köteles a jogszabályban biztosítékokat megfogalmazni, hogy életvédelmi kötelezettségének eleget tegyen. Véleményünk szerint mérlegelés kérdése annak eldöntése, hol a határ a megfelelő biztosíték és az emberi méltóság sérelme között. Vitatható, hogy mi az önrendelkezési jog még arányos korlátozása az élet védelme érdekében és mikor követel a törvényalkotó szükségtelen feltételeket, amelyekkel megnehezíti a beteg szabad akaratának érvényesülését. Minden esetben a beteg önrendelkezési jogának része, hogy visszautasíthatson akár életmentő kezeléseket is. Ez a joga korlátozható, de nem vonható el.

A diszkrimináció tilalmába ütközés

Szükségesnek tartottuk az eutanáziára vonatkozó hatályos szabályozás összevetését a hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozó alaptörvényi rendelkezésekkel. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek *bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül* biztosítja. A törvény előtt mindenki egyenlő (AT XV. cikk (1)-(2) bekezdés).

Az élethez való jog az előző fejezetben kifejtetteknek megfelelően magában foglalja, hogy az ember rendelkezhet életével és dönthet a haláláról is. Ha ez nem így lenne, az öngyilkosságot (annak megkísérlését) szankcionálni kellene. Ha az egészséges ember szabadon dönthet az életéről, akkor a gyógyíthatatlan betegek számára is köteles az állam biztosítani, hogy szabadon dönthessenek életükről vagy annak befejezéséről. Követelhetik, hogy ezt a szándékukat mindenki tartsa tiszteletben. Diszkriminatív és alkotmányellenes az a szabályozás, amely egészséges emberek és gyógyíthatatlan betegek között különbséget tesz az életükről való döntés

megengedhetőségében és a gyógyíthatatlan betegek számára nem teszi lehetővé az életvégi döntések meghozatalát.

Diszkriminatív, ezért alkotmányellenes az a szabályozás, amely különbséget tesz a gyógyíthatatlan beteg és gyógyíthatatlan beteg között betegségük természete, kezelhetősége alapján. A passzív eutanázia esetén a beteg halálát az orvosi kezelés abbahagyása segíti elő. Ennek következtében az a gyógyíthatatlan beteg, akinek életét az orvostudomány jelenlegi állása szerinti kezeléssel meg lehetne hosszabbítani, dönthet arról, hogy be kívánja fejezni életét. Visszautasítja az életfenntartó kezelést.

Az a gyógyíthatatlan beteg viszont, akinek életét az orvostudomány jelenlegi állása szerinti kezelés nem tudja meghosszabbítani, azaz nem is részesülhet ilyen kezeléseknél, nem dönthet élete befejezéséről. Lehet, elviselhetetlen fájdalmai vannak, önmagát ellátni képtelen, de nem dönthet élete befejezéséről, mert a kezelés, amit visszautasítana, nem létezik.

Ez azt eredményezi, hogy a jog önkényesen és szükségtelenül aszerint tesz különbséget a gyógyíthatatlan betegek között, hogy az orvostudomány milyen gyógymódokat ismer betegségükre. Holott az aktív eutanáziát kérőknél is ugyanaz lenne az eutanázia célja és eredménye is, mint akik a kezelés visszautasításával tudnak dönteni életük befejezéséről. Ezért az aktív eutanázia tilalma miatt is beleütközik a hatályos magyar szabályozás a hátrányos megkülönböztetés tilalmába.

Az eutanáziával kapcsolatos veszélyek ugyanazok akár aktív, akár passzív eutanáziáról beszélünk. A befolyásolhatóság, a környezet esetleges nyomása semmivel nem nagyobb az aktív eutanáziát kérő beteg esetén, mint aki a kezelés visszautasításával dönthet haláláról. A beteg oldaláról semmiben nem különbözik az aktív és a passzív eutanázia. A különbség az, hogy egyik esetben az orvos tevéssel, a másikban nem tevéssel működik közre. Ennek azonban a beteg élethez való jogához, emberi méltóságához és önrendelkezési jogához semmi köze nincsen. Diszkriminatív és alkotmányellenes a szabályozás, amely a betegek között aszerint tesz különbséget, hogy az orvostudomány jelenlegi állása szerint létezik-e számukra életfenntartó kezelés. Ha igen, alkalmazható az eutanázia, ha nem, küzdjön tovább, akár emberi méltóságának megszűnése esetén is.

A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközik az a szabályozás is, amely nem azonos feltételek esetén engedi meg az életmentő, életfenntartó kezeléseket visszautasítását a cselekvőképes betegek számára. A hatályos jogszabályaink az élő végrendeletet tévőknek – sőt: az általuk megnevezett helyettes döntéshozónak is – jóval szélesebb körben teszik lehetővé a kezeléseket visszautasítását, mint a terminális állapotú cselekvőképes betegeknek. Ha valaki előre gondolkodik jövőjéről, pontosabban szólva a haláláról, akkor tágabb lehetősége van (és az általam megjelölt helyettes döntéshozónak is!) a kezelés visszautasítására, mint a terminális állapotú cselekvőképes betegnek. Az élő végrendeletet tevőknek nem kell terminális állapotúnak lenni ahhoz, hogy a kezelést visszautasítsa, elegendő, ha betegsége következtében önmagát fizikailag ellátni képtelen, vagy fájdalmai megfelelő gyógykezeléssel sem enyhíthetők.

Ez diszkriminatív és teljesen indokolatlan megkülönböztetés azokkal szemben, akik nem tesznek élő végrendeletet. Semmilyen jogi, jogpolitikai indokot nem lehet erre az indokolatlan különbségtételre ráerőltetni: nem gondoljuk, hogy az állam azt szeretne volna ezzel ösztönözni, hogy lehetőleg minél többen tegyenek élő végrendeletet, hogy tágabb körben visszautasíthassák az életfenntartó kezeléseket. Sajnos a terminális állapot teljesen váratlanul és viszonylag fiatal korban is előfordulhat, nonszensz azt feltételezni, hogy ezzel a szabályozással a jogalkotó az élő végrendelet tételét akarja ösztönözni.

Az állam az alapvető jogokat minden „egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül” (AT XV. cikk (1) bekezdés) köteles biztosítani. Az élethez való jog (amely a halálról való döntés jogát is megában foglalja) érvényesüléséhez köteles minden hátrányos megkülönböztetés nélkül a megfelelő jogszabályi környezetet biztosítani. Ez igaz az életvégi döntések szabályozására is.

Az Alkotmánybíróság az emberi méltóság fogalmának részeként kezeli az egyenlőséget. A méltósághoz való jog egyik funkciója az emberi életek közötti *egyenlőség biztosítása* (Sári, 2001). Az alkotmánybíróság az alapjogoknál alkalmazott szükségességi-arányossági teszt helyett az egyenlőségi klauzula vizsgálatánál bevezette az *önkényes vagy ésszerű alap nélküli* jogkorlátozás ismervét (Sólyom, 2001). Véleményünk szerint az eutanázia két fajtájának a megkülönböztetése annak megengedhetősége szempontjából önkényesen és ésszerű alap nélkül korlátozza az emberi méltóságot és az önrendelkezési jog érvényesülését. Az aktív eutanázia ellen felhozott érvek a passzív eutanáziával szemben is fennállnak: a betegek ugyanúgy befolyásolhatók, ki vannak téve a környezet nyomásának, fájdalmuk, elkeseredésük semmivel sem kisebb; az orvos lelkiismereti szabadságának sérelme ott is felmerülhet (de nem sérül, hiszen nem köteles közreműködni). Az állam életvédelmi kötelezettsége mindkét esetben ugyanabból áll: azonos feltételeket biztosítani az eutanázia két fajtájának gyakorlásához.

A kínzás, megalázó, kegyetlen bánásmód tilalmába ütközés

A korábbi Alkotmányunk szabályozásától eltérően az Alaptörvény önálló cikkben deklarálja a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmát: „III. cikk (1) Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani. Tilos az emberkereskedelem.” Nagyon fontosnak tartjuk kiemelni, hogy az Alaptörvény abszolút tilalmakat fogalmaz meg a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma kapcsán.

Az Alaptörvénynek ez a rendelkezése tehát *semmilyen okból nem korlátozható, el nem vonható* alapjogot tartalmaz. Az emberi méltóság fogalmának része és alkotmányban nevesített eleme a kínzás és a megalázó, embertelen bánásmód tilalma (Sári, 2001), amelyet az eutanázia hatályos szabályozása – álláspontunk szerint – a következők miatt sért.

Az állam a gyógyíthatatlan beteget azzal, hogy nem biztosít megfelelő jogi szabályozással lehetőséget az életvégi döntésének meghozatalához, elviselhetetlen fájdalmának tűrésére és az emberhez nem méltó körülmények elviselésére kényszeríti, kíntásnak, megalázó bánásmódnak teszi ki. Az állam a kíntást, a megalázó kegyetlen bánásmódot nem aktív módon – felnégyeléssel, kerékbetöréssel és egyéb középkeri büntetési nemek alkalmazásával – valósítja meg, hanem azzal, hogy nem teremt megfelelő jogszabályi környezetet ahhoz, hogy a szenvedést, a kíntok elviselését elkerülhesse az, aki cselekvőképessége birtokában – emberi méltósághoz való jogával és önrendelkezési joga érvényesülésével összhangban – tudna dönteni élete befejezéséről.

Az Eütv. szabályai azzal, hogy nem teszik lehetővé az *aktív eutanáziát*, beleütköznek a kíntás, a megalázó és kegyetlen bánásmód tilalmába. Az Eütv. szabályai a *passzív eutanázia* szabályozásakor is megvalósíthatják a kíntás, a megalázó és kegyetlen bánásmód tilalmába ütközést, amennyiben a beteg számára teljesíthetetlen feltételekhez kötik és ezzel lehetetlenné vagy aránytalanul és indokolatlanul körülményessé teszik jogának gyakorlását.

A magánélet védelméhez való jog sérelme

Az Alaptörvény hetedik módosításának 4. cikkével a magánélet Magyarországon alkotmányban is nevesített általános védelmet kapott (AT VI. cikk). A korábbi Alkotmányunk csak a magánszféra néhány elemét nevesítette, nem adott komplex védelmet. Az AT VI. cikkére tekintettel az országgyűlés megalkotta a magánélet védelméről szóló 2018. évi LIII. törvényt (a továbbiakban: Mvt). Ennek értelmében a magánülethez való jog a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog része, amelynek értelmében az *egyént szabadság illeti meg élete felelősségteljes, önálló alakítására*. (2018. évi LIII. tv. 2.§ (1) bek.)

Az élet felelősségteljes, önálló alakításába – az előző fejezetekben kifejtettek alapján – beletartozik az is, hogy az ember élete befejezéséről döntsön. A magánélet védelméről szóló törvénnyel összhangban ehhez a jogi szabályozásnak minden segítséget meg kell adni az ember számára, akár egészséges, akár beteg. Utóbbiak számára a felelősségteljes, önálló döntést azzal teszi lehetővé, ha szabályozza és lehetővé teszi az eutanázia mindkét formájának gyakorlását. Enélkül a törvény rendelkezése csak üres deklaráció marad.

Ezen túl az Mvt. rendelkezik a magánélet védelméhez való jog korlátozhatóságáról, amt szintén szükséges megvizsgálni az eutanáziával kapcsolatban. Az Mvt. alapján a magánszféra fokozott védelmét szolgáló alapvető szabályokat csak más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, a *magánülethez való jog lényeges tartalmának és az emberi méltóságnak a tiszteletben tartásával* korlátozható

(2.§ (2) bek.). Fentiekben kifejtettük, hogy az eutanázia megfelelő törvényi garanciákkal körülbástyázott szabályozása nem ellentétes az élethez való joggal, nem sérti az emberi méltósághoz való jogot és a beteg önrendelkezési joga érvényesülését, sőt, azzal összhangban áll. Ennek megfelelően nem tudunk felhozni olyan alapvető jogot vagy alkotmányos értéket, amelyek érvényesülése érdekében szükség lehet a magán-szféra fokozott védelmét szolgáló alapvető szabályok – azaz az egyén élete felelősségteljes, önálló alakítására vonatkozó döntésének – korlátozására. Ha a korlátozás szükségtelen, arányosság vizsgálatára már nem kell sort keríteni. Ezért az eutanázia hatályos szabályozása önkényesen és ésszerű alap nélkül korlátozza – az aktív eutanázia tilalma elvonja – a magánélet védelméhez való alkotmányban biztosított jogot, ezért alkotmányellenes.

Elvek és irányok az eutanázia alaptörvénnyel összhangban álló szabályozásához

Az elemzés kereteinek felvázolásakor azt vállaltuk, hogy nemcsak alkotmányossági vizsgálat alá vetjük a hatályos szabályozást, hanem az eutanázia Alaptörvénnyel összhangban álló szabályozásához elveket, irányokat és javaslatokat fogalmazunk meg. A harmadik fejezetben feltett kutatói kérdéseink megválaszolásával igyekszünk ezt teljesíteni.

1. Az Alaptörvény I. cikke alapján az ember alapvető jogainak védelme az állam kötelezettsége. Az élethez való jog abszolút és korlátozhatatlan alapjog. Az állam életvédelmi kötelezettségének nem tesz eleget azzal, hogy tiszteletben tartja az ember élethez való jogát, hanem aktív magatartással, megfelelő jogszabályok megalkotásával elő kell segítenie az élethez való érvényesülését. *Az eutanáziát az előző fejezetekben kifejtettek alapján az élethez való jog részének tekintjük.* Az állam az életvédelmi kötelezettségének akkor tesz eleget, ha szabályozza az életvégi döntések meghozatalának lehetőségét. Szakítani kell azzal a szemérmes megoldással, hogy az eutanázia fogalmát nem használják a jogszabályaink. Azon túl, hogy „nevén kell nevezni a gyereket”, a jogszabályokban *definiálni is szükséges a fogalmakat.* Az életvégi döntések tekintetében jogszabályok megalkotására van szükség, amelyek lehetővé teszik az ember felelősségteljes, minden befolyástól mentes szabad akaratának érvényesülését. Ugyanakkor olyan *garanciákkal bástyázzák körül* e jog gyakorlását, amelyek az emberi élet védelmének középpontba állításával megakadályozzák a visszaélések lehetőségét.

2. Az Alaptörvény szabályaiból következik, hogy az *emberi méltóság* abszolút kategória, sérthetetlen és *korlátozhatatlan*. Az állam kötelessége, hogy biztosítsa – megfelelő jogi szabályozáson keresztül –, hogy senki ne korlátozza és sértse az egyén emberi méltóságát. Nem az az állam feladata, hogy megállapítsa, mi a méltó élet az egyén számára, hanem az, hogy az egyén szubjektív értékítéletének érvényesítéséhez szükséges jogszabályokat megalkossa. Az aktív eutanázia tilalmával az állam

megakadályozza, hogy az ember meghozza ezt az életvégi döntését. Ezáltal sérül az emberi méltósághoz való – az alaptörvény alapján korlátozhatatlan – jog.

Az emberi méltósághoz való jog véleményünk szerint akkor érvényesül, ha az egyéneket képesnek tartjuk arra, hogy az életükről önállóan döntsenek és ennek a döntésnek az érvényesítéséhez a jog minden segítséget megad. Ezért tartjuk az aktív eutanázia tilalmát alaptörvénybe ütközőnek.

Az emberi méltóság sérthetetlen és korlátozhatatlan alapjog jellegével egyedül az a törvényi szabályozás áll összhangban, amely mind az aktív, mind a passzív eutanázia gyakorlásához megfelelő jogszabályi környezetet biztosít.

3. Az emberi méltósághoz való jog korlátozhatatlan, a beteg önrendelkezési joga korlátozható. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy korlátozható alapjog az önrendelkezési jog, de a teljes megszüntetése alkotmányellenes. Az életvégi döntések meghozatalakor az élethez való jog érvényesülése érdekében szükségesnek tartjuk a beteg önrendelkezési jogának *korlátozását*, azaz nyilatkozattételi jogának feltételekhez kötését.

A jogalkotó az *aktív eutanázia tilalmával* nem korlátozza a betegek önrendelkezési jogát, hanem *teljes egészében megszünteti*. Az élethez való jogra hivatkozással sem szüntethető meg az önrendelkezési jog. Az aktív eutanázia lehetővé tétele esetén az állam az életvédelmi kötelezettségét azzal teljesíti, hogy megalkotja a beteg döntésének – akár élete befejezésére irányuló döntésének – érvényesítéséhez szükséges jogszabályokat; valamint azzal, hogy tiszteletben tartja az egyén önálló, felelősségteljes döntését. Az aktív eutanázia tilalma ezért sérti mind az emberi méltósághoz való jogot, mind az önrendelkezési jogot.

A *passzív eutanáziával* kapcsolatban tartjuk vizsgálhatónak, hogy az önrendelkezési jog korlátozása arányos és szükséges-e a beteg nyilatkozattételének feltételekhez kötésével. Amint az előző fejezetben részletesen kifejtettük, a korlátozás arányossága vitatható, egyes feltételek aránytalanul sérthetik a beteg önrendelkezési jogát. A felesleges, az életvégi döntések meghozatalát, ezáltal az önrendelkezési jogot szükségtelenül és aránytalanul korlátozó feltételeket ki kell gyomlálni a joganyagból. Hangsúlyozzuk azonban, hogy nem azt szorgalmazzuk, hogy a jogalkotó a feltételek lazításával puhítsa fel a szabályozást. Ellenkezőleg; úgy véljük, hogy a jelenlegi *szabályozás további garanciákkal bővíthető* (pl. az ellátás visszautasítására vonatkozó nyilatkozatok /köztük az élő végrendeletek/ kötelező nyilvántartása és az azokhoz való hozzáférés; az orvosi bizottság létrehozására határidő rögzítése).

Véleményünk szerint az állam az életvédelmi kötelezettségének azzal tesz eleget, ha az eutanáziára vonatkozó jogszabályokban megfelelő garanciákkal bátyázza körül az egyén önrendelkezési jogának gyakorlását. Ezek a garanciák azt szolgálják, hogy harmadik személyek (és az állam) ne sérthesse az élethez való jog

érvényesülését. Az állam azonban az egyén önálló, felelősségteljes döntését nem kérdőjelezheti meg, mert azzal önrendelkezési jogát és emberi méltóságát is sértené.

4. Az élethez való jog, amely magában foglalja az élet végéről való döntés jogát is, korlátozhatatlan alapjog. Az állam ennek érvényesülését a jogszabályokban minden hátrányos megkülönböztetés nélkül köteles biztosítani.

Ha az egészséges ember szabadon dönthet az életéről, a gyógyíthatatlan beteg számára is köteles az állam biztosítani az életvégi döntések meghozatalának lehetőségét. Ehhez köteles minden hátrányos megkülönböztetés nélkül a megfelelő jogszabályi környezetet – az eutanázia szabályozásán keresztül is – biztosítani. Az állam az életvédelmi kötelezettsége teljesítése során nem tehet az emberek között különbséget az egészségi állapotuk alapján, ezért *amennyiben a passzív eutanázia megengedett, az aktív eutanázia sem tiltható.*

A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközik továbbá, hogy a hatályos szabályozás eltérő feltételeket szab az életvégi döntések meghozatalának különböző típusaira. Ezt nem indokolja sem az élet védelme, sem egyéb alkotmányos cél vagy érdek. A különbségtétel szükségtelen és diszkriminatív. Olyan garanciák és feltételek törvényi rögzítése szükséges, amelyek azonosak az életvégi döntések valamennyi fajtájánál: az élő végrendeletnél, az aktív és a passzív eutanáziánál egyaránt.

5. Az Alaptörvény abszolút tilalmakat fogalmaz meg a kínzás és az embertelen, megalázó, kegyetlen bánásmód tilalma kapcsán. Azáltal azonban, hogy nem biztosít megfelelő jogszabályi feltételeket az életvégi döntések meghozatalához, kínzásnak, megalázó, kegyetlen bánásmódnak teszi ki az EMBERT. Az aktív eutanázia tiltásakor nem teremt megfelelő jogszabályi környezetet ahhoz, hogy a szenvedést, a kínok elviselését elkerülhesse az, aki cselekvőképessége birtokában – emberi méltósághoz való jogával és önrendelkezési joga érvényesülésével összhangban – tudna dönteni élete befejezéséről. A *passzív eutanázia* szabályozása is beleütközhet a kínzás, a megalázó és kegyetlen bánásmód tilalmába, amennyiben a beteg számára teljesíthetetlen feltételekhez kötik és ezzel lehetetlenné vagy aránytalanul és indokolatlanul körülményessé teszik jogának gyakorlását.

6. Semmilyen alkotmányos értéket, alapjogot nem tudunk felhozni, amely indokolná, hogy a jog korlátozza (vagy megfossza) az embert a saját életére vonatkozó önálló, felelősségteljes döntésének meghozatalában. A magánélet védelméhez való alkotmányban biztosított jogot az eutanázia hatályos szabályozása önkényesen és ésszerű alap nélkül korlátozza (az aktív eutanázia tilalma elvonja). Az Alaptörvény VI. cikkével és az Mvt-vel az a szabályozás áll összhangban, amely az ember számára biztosítja – az eutanázia mindkét formájának elismerésével – az életére vonatkozó alapvető döntések meghozatalát.

Mindezek alapján véleményünk szerint a passzív és az aktív eutanázia indokolt garanciákkal körülbástyázott szabályozása az egyedül alkotmányos megoldás. Ez áll összhangban az állam életvédelmi kötelezettségével, teret enged az emberi méltóság

érvényesülésének. Fenn kell tartani a passzív eutanáziára vonatkozó szabályozást, annak tartalmának korszerűvé és alkotmányossá tételével. Lehetővé kell tenni és szabályozni kell az aktív eutanáziát: ez van összhangban az állam életvédelmi kötelezettségével, az emberi méltóság tiszteletben tartásával, és ez biztosítja az önrendelkezési jog érvényesülését.

Irodalomjegyzék

- Belovics, E. (2018). *Büntetőjog I. Általános rész*. Orac Kiadó.
- Belovics, E. (2022). Az emberi élet büntetőjogi védelme. In Filó M. (Ed.), *Autonómia, életvédelem, jogbiztonság* (pp. 123–132). ELTE Eötvös Kiadó.
- Bíró, G. (2009). Az egyenlő méltóság elvéről. In Hajas, B. & Szabó, M. (Eds.), *Emberi méltóság korlátok nélkül* (pp. 66–73). Országgyűlés Hivatala.
- Blasszauer, B. (1999). *Orvosi etika*. Medicina Könyvkiadó.
- Busch, B. (2011). Eutanázia és büntetőjog. In Filó M. (Ed.), *Párbeszéd a halálról. Eutanázia a jogrend peremén* (pp. 37–50). Literatúra Medicina Kiadó.
- Cohen, J., Van Landeghem, P., Carpentier, N., & Deliens, Luc (2014). Public acceptance of euthanasia in Europe: a survey study in 47 countries. *International Journal of Public Health*, 59(1), 143–156.
- Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB). *End of life and the European Convention on Human Rights*. 2023. november. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_euthanasia_eng (2024.03.16.)
- Filó, M. (1999). Az eutanázia jogi szabályozásának problémái. *Kharón*, 3(1-2), 71–122.
- Halmi, G. & Tóth, G. A. (2008). *Emberi jogok*. Osiris Kiadó.
- Halmi, G. (2007). Az élethez való jog az alkotmányjogász szemével. In Jakab, A. & Takács, P. (Eds.), *A magyar jogrendszer átalakulása, 1985/1990-2005* (pp. 17–54). Gondolat Kiadó.
- Halmi, G. (2011). Alkotmányos jog az élethez és a halálhoz. In Filó M. (Ed.): *Párbeszéd a halálról. Eutanázia a jogrend peremén* (pp. 51–62). Literatúra Medicina Kiadó.
- Hegedűs, K. (2000). *Az emberhez méltó halál. Hospice*. Osiris Kiadó.
- Jobbágyi, G. (2004). *Az élet joga. Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés*. Szent István Társulat.
- Kis, J. (1992). *Az abortuszról*. Cserépfalvi Kiadó.
- Kőrösi, A. (2017). Az önrendelkezési jog az eutanázia kapcsán. *Jog, állam, politika*. 9(2), 77–94.
- Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye (n.d). Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányáról szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=97600008.TVR> (2024.03.16.)
- Sándor, J. (2011). Az eutanázia, mint politikai kérdés. In Filó M. (Ed.), *Párbeszéd a halálról. Eutanázia a jogrend peremén* (pp. 83–94). Literatúra Medicina Kiadó.
- Sári, J. (2001). *Alapjogok. Alkotmánytan II*. Osiris Kiadó.
- Sólyom, L. (2001). *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Osiris Kiadó.
- Takács, A. (2009). Az emberi méltóság elve a filozófiában és az alkotmányjogban. In Hajas, B. & Szabó, M. (Eds.), *Emberi méltóság korlátok nélkül* (pp. 21–42). Országgyűlés Hivatala.
- Tóth, J. Z. (2022). „Oszthatatlan és korlátozhatatlan?” – Gondolatok az élethez és méltósághoz való jogról az eutanázia kapcsán. <http://jesz.ajk.elte.hu/tothj21.html> (2023.11.15.)
- Zakariás, K. (2002). Az életvégi döntések alapjogi megközelítése. A passzív eutanázia és az emberi méltósághoz való jog összefüggései. In Filó M. (Ed.), *Autonómia, életvédelem, jogbiztonság* (pp. 103–110). ELTE Eötvös Kiadó.

Zoltán, Ö. (1996). Az emberi méltóságról. *Magyar Jog*, 43(9), 531–537.

CONSTITUTIONAL DILEMMAS IN THE HUNGARIAN REGULATION OF EUTHANASIA

Abstract

The aim of the present paper is to compare the pieces of Hungarian law on euthanasia to the Fundamental Law of Hungary. Surely, the topic is widespread, therefore the present research will be continued, bringing in new perspectives. In this paper the regulation of euthanasia will be reviewed from a constitutional law point of view. We attempt to analyse whether the legislation on the decisions about ending our lives ensures the respect for the fundamental rights incorporated in the Fundamental Law of Hungary. Special attention will be paid to the right to human dignity, the right to self-determination, the prohibition of discrimination, the prohibition of torture, inhuman or degrading treatment or punishment, and the right to privacy. The intention behind the present paper is not simply providing critical analysis of the legislation in force, but working out and recommending amendments, which put human life into the focus of the legislation, meanwhile being in harmony with the Fundamental Law of Hungary.

Keywords: euthanasia, right to life, human dignity, right to self-determination, prohibition of discrimination